

गाण्यांमधील गोडवा

गाण्यामध्ये उत्तम काव्य, सुमधुर गायकी आणि सुरेख काव्य रचना असेल तर ते मला अगदी भुलवून सोडत. जसे, काही व्यक्तींमध्ये इतरांपेक्षा काहीतरी वेगळे असतं तसच गाण्यांमध्ये सुद्धा काही गाण्यांच खास वैशिष्ट्य असत. मी आज अशाच गाण्यांबद्दल लिहिणार आहे ज्यांच्या बद्दल मला विशेष नवलाई वाटते आणि वाचकांकडूनही त्यांच्या विशेष आवडत्या गाण्यांबद्दल मला ऐकायला आवडेल.

न्यु दिल्ली सिनेमातील *नखरेवाली* ह्यामध्ये फक्त एकच अंतरा आहे. मला अजून तरी दूसरं असं कोणतच गाणं आठवत नाही ज्यात एकच अंतरा आहे. ह्या कारणाने मला हे गाणं फारच विशेष वाटतं. ते गुणगुणायला तर मधुर आहेच पण त्यातील वेगळेपणा त्याला अधिक मजेदार बनवितो.

कित्येक वेळा काही गाणी फारच नाविन्यपूर्ण असतात कारण रचनाकार त्यात काहीतरी वेगळेपण घालतात आणि कधी कधी तो वेगळेपणा आपल्याला चटकन आवडतो. उदा. **गोमतीके किनारे** मधील **आर डी बर्मन** चं *आओ, आओ जान ए जहान*. हे जर तुम्हाला कधी ऐकायला मिळालं तर जरूर एका कारण **आर डींनी** ह्या गाण्यांत काय केल हे सांगणच कठीण आहे. ह्या संपूर्ण गाण्यामध्ये दोन **musical themes** प्रत्येकी १२ ओळींचे आहेत.

किशोर कुमार आणि आशा भोसले ह्यांनी आपआपल्या मधुर आवाजात गायिलेलं आहे आणि जेव्हा एक गायक गात असतो तेव्हा दुसरा गायक व त्याचा संच पार्श्वभूमीत दुसरी **theme** नुसती गुणगुणत असतात. जेव्हा ती **theme** १२ ओळी नंतर संपते तेव्हा गाणाऱ्याची जागा आपसांत बदलते. परत मग संपलेल्या **theme** च समूहगान होतं आणि मग गाणारा परत समूहाने पहिल्यांदा गुणगुणलेली **theme** स्वतः बोलकी करतो. हे असं संबंध गाणं संपेपर्यंत चालतं. ह्याचा परिणाम फारच यशस्वी झालेला आहे. माझ्या ह्या विधानाचा अनुभव जर कोणाला पाहिजे असेल तर मी ह्या गाण्याची mp3 पाठवू शकेन.

काहीवेळा संगीतकार वाद्यांचा उणीवा ठेवून आपल्याला त्यांच्या गैरहजेरीची जाणीव करून देतात. उदा. जेव्हा ५० वायोलिन आणि २० ताल वाद्य संगीतामध्ये ठेवणं अगदी सरावाचं होतं तेव्हांच नौशादने मेरे मेहबूब तुझे मेरे मोहोब्त की कसम करता फक्त सहा वाद्य घेतली पण त्यामुळे गाणं नुसतं अप्रतिमच नाही तर ते अगदी परिपूर्ण वाटतं. जणू काही इतर वाद्यांची गरजच नव्हती असं भासतं. खरच संगीत ही अशीच एक अप्रतिम कला आहे!

मदन मोहनजी नी सुद्धा परवाना मध्ये जिस दिनसे मैंने तुमको देखा है, उस दिनसे सपना सा जागा है, अगर इजाजत हो तो सुनाऊ. जर काळजीपूर्वक ऐकलं तर आपल्या लक्षांत येईल की

गाण्यात एकही **rhythm instrument** नाही. फक्त सुरुवातीला त्यानी काँगो वापरलेला आहे पण नंतर संबंध गाण्यांत फक्त गिटार आहे तरीपण गाणं परिपूर्ण वाटत. खरच केवढं धारिष्ट्य आणि कौशल्य! गाणं शेवटपर्यंत इतक सुंदर वाटतं की त्यात एकही **rhythm instrument** नाही ह्याची जाणीवही होत नाही.

किशोर कुमारने स्वतः दोन गाणी अशी केली आहेत की त्यात संगीताची वाद्य नसल्यासारखीच आहेत. **दूर गगन की छाँव में मधील जिन रातोंकी भोर नहीं है** आणि **खुशी दो घडी की मिले ना मिले** ही गाणी जरी साधी वाटत असली तरी परिपूर्ण आहेत.

ट्रेनच्या गाण्यांमध्ये **अजनबी** मधील **हम दोनो दो प्रेमी, दुनिया छोड चले** हे माझं फार आवडतं गाणं आहे. असं ऐकलय की गाणं तयार करत असताना सगळे **recording** कलाकार संपावर गेले होते. **पंचमदानी (RD)** त्यांच्या नेहमीच्या ठराविक मोजक्या म्युझिशियन्स द्वारे हे गाणं रेकॉर्ड केलं. गाणं ऐकताना **RD** चा विशिष्ट छाप त्यावर आहेच आणि अस वाटत सुद्धा नाही की काही वाद्यांची ह्यांत कमी आहे, आणि ह्या नवलाईमुळेच मला हे गाण फार प्रिय आहे.

सिनेमातल्या भूमिकेशी अगदी तंतोतंत जुळणाऱ्या गाण्यांत **अनुपमा** मधील **कुछ दिलने कहा, कुछ भी नहीं है लताजी नी** गायिलेल व **हेमंत कुमार**च्या कुशल दिग्दर्शनातून तयार झालेल आहे.

ह्या गाण्यांत एका लाजाळू आणि शांत मुलीची भूमिका **शर्मिला टागोर** ने केली आहे. तिचा लाजरेपणा ह्या गाण्यांत फार सुंदर प्रतीत होतो. ती जणूकाही हे गाण मनातल्या मनात गुणगुणते कारण काय सांगता कदाचित कोणी ऐकेल!

एक गाण ज्यांत **किशोर कुमार**ची असामान्य आणि उत्कृष्ट शैली अनुभवायला मिळते ते म्हणजे **हाफ टिकेट** मधील **आके सीधी लगी दिलपे**. हे गाण त्याने बाईच्या आणि पुरुषाच्या आवाजात गायिलेल आहे. ह्या गाण्याला आपण खूप हसतो पण आपल्याला गाणाऱ्याच्या आवाजातील चढउताराची व त्यामागील परिश्रमाची कल्पना सुद्धा येत नाही. अर्थात त्यावेळी झाले काय की रेकॉर्डिंग करायच्या वेळी **लताबाई** वेळेवर पोहोचल्या नाही. मग **KK** नी संगीत दिग्दर्शक **सलील चौधरी**ला पटवून दिलं की त्यानेच दोन्ही आवाज दिले पाहिजेत कारण बाईचा आवाज त्याच्यावरच चित्रित करण्यात येणार होता. थोड्याश्या नाखुषीनेच **सलीलजी** तयार झाले पण अखेर तो प्रयत्न यशस्वी ठरला.

मला खात्री आहे की वाचकांची सुद्धा वेगळ्या व सहज सगळ्यांच्या लक्षांत न येणाऱ्या शैलीची आवडती गाणी नक्कीच असतील व त्याबद्दल त्यांच्या प्रतिक्रियेचं स्वागत आहे.

सचिन राजे

www.sachinraje.com

अनुवाद – Air Cmde. गोपाळकृष्ण गरूड